

Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. Aurora kiadó München 1973, XI+582 o. 8° [= Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae I.]

Mindazok, akiket érdekel a katolikus egyház története Magyarországon, örömmel fogják kézbe venni a pár éve elhunyt Hermann Egyed nagy munkáját. Nagy szükség van rá, hiszen az utolsó összefoglalás — Karácsonyi János: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig c. művének harmadik kiadása — 1929-ben jelent meg.

Hermann művének a középkort tárgyaló részéből megismerjük a honfoglaló magyarság útját a pogányságból a kereszténység felé. Ennek végső állomása Szent István nagy alapvetése: a királyság megalapítása és az egyház megszervezése. Ő maga is még nagy térítési feladatok előtt állt. A munka oroszlánrészét a bencések végezték, s az ő szellemük és műveltségük vált irányadóvá. Szent Gellért is az ő soraikból került ki.

Az Árpádok alatt megszilárdult a kereszténység az országban. A bencések mellett letelepedtek az országban a ciszterciek, premontreiek és a kolduló rendek. Ebben a korban alapította Oszéb kanonok az egyetlen magyar rendet, a pálosokat. A pápai megerősítést 1262-ben kapták. A XIII. század végén már 18 házuk volt, sőt a Szentföldre is eljutottak. Igazi virágzásnak azonban csak a XIV. században indultak, amikor a rendtagok a remeteélettel felhagyva bekapcsolódtak a lelkipásztorkodásba. Hermann igen alaposan és nagy tudással tárgyalja a szerzetesrendek történetét, hiszen ez volt az igazi szakterülete. Emellett azonban nem felejt el a világi papságot sem, és bőven tárgyalja helyzetüket, képzésüket és műveltségüket.

Az ország és a pápaság viszonyára, főleg a „gregorianizmus” reformjainak idejére vonatkozólag helyesen jegyzi meg a szerző, hogy „Magyarország „hűbéri” viszonya a Szentszékhez a pápák részéről nagy időközökben hangoztatott igények elméleti emlégetésén túl alig jelentett gyakorlati tényeket. Nem találkozunk a magyar királyok részéről e viszonyt kifejezetten mint hűbérít elismerő nyilatkozattal sem” (49. o.). Az is igaz, hogy az investitúraharcához vezető lényeges körülmények Magyarországon akkor nem léteztek.

Az újkori egyház történetét nálunk két fontos tényező határozta meg: a hitújítás és a török uralom, amely az ország három részre szakadását okozta. Itt a szerző világos előadásban tárgyalja a hitújítás elterjedését, annak kapcsolatát a nagybirtokkal, az erdélyi és hódoltsági helyzetet és a XVI. század második felében kezdődő ellenreformációt. A következő fejezet a katolikus egyház fejlődésének szempontjából döntő századot tárgyalja e jellemző cím alatt: „Pázmány százada. A katolikus megújulás kivirágzása” (230-292. o.). Bocskai és a bécsi béke után Pázmányt mutatja be a szerző jó és alapos összefoglalásban. A tárgykör azonban itt is széles. Szó van a szemináriumokról, az alsópapság és a licenciátus intézményéről főleg a hódoltságban, a jezsuitákról és a többi szerzetesrendekről, az iskolázásról, a teológiai és hitvitázó irodalomról, a meggyőzés és a földesúri hatalom szerepéről a térítésben stb. Protestáns részről főleg Bethlen Gábert és I. Rákóczi Györgyöt tárgyalja a szerző.

Az ország felszabadulását követő kor rajzában is azokat a fő szempontokat emeli ki Hermann, amelyeket az előző korszakokban tárgyalt: a világi és a szerzetesrendek helyzetét és szerepét, a lelkipásztorkodás történetét, amelyet oly szervesen beleépített művébe, hogy illető összefoglaló egyháztörténelmi munkában ritkán találhatunk

Ebben a korban azonban már újabb feladatokról is olvashatunk, amilyenek például az uniós törekvések az ortodoxok felé és a pogány missziók. Mária Terézia egyházpolitikáját, a protestánsok nehéz helyzetét és az államtanács szellemét és szerepét jól bemutatja, ha nem is beszél nyíltan korai jozefinizmusról, ami bizony már akkor létezett.

A jozefinizmus koráról is hű képet kapunk. Különösen jellemzők erre az 1822-es nemzeti zsinat és körülményei. A múlt század katolikus életére a jozefinizmus és az azt követő liberalizmus volt döntő hatással. Ebből érthető, hogy az egyházpolitikai harc kerül előtérbe. Az autonómia, az első vatikáni zsinat és a zsinati határozatok kihirdetése körüli harcok, a házasság fokozatos állami szabályozása és az „elkeresztelési rendelet” mind ide tartozik. A katolikus mozgalmak, az országos katolikus nagygyűlések, a sajtó és igehirdetés leírásával és három nagy személyiséggel, elsősorban Prohászka Ottokár jellemzésével zárul a mű.

Hermann Egyed könyve igen alapos, megbízható munka, ráadásul szép világos nyelvezetű élvezetes olvasmány is teszi, amit nem sok tudományos munkáról állíthatunk. Nagy értéke még, hogy egyes szempontokat a mű egész folyamán erősen kidomborított. Ilyen — mint már említettük — a szerzetesrendek szerepe, a világi papság, az iskolázás stb. története és a lelkiszentorkodás jelentőségének kiemelése.

A kiadó, Adriányi Gábor, a legmesszebbmenően tiszteletben tartotta a szerző ítéleteit, és a szövegen csak ott módosított, ahol az a tévedések elkerülése végett okvetlenül szükségessé vált. Az irodalmi részt azonban az időközben megjelent fontosabb munkákkal joggal kiegészítette.

Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk, szeretnénk még megjegyezni, hogy Hermann Egyed az újabb történeti kutatás alapján néhány kérdést bizonyára differenciáltabban fogalmazott volna meg. Ilyen pl. a bizánci hatás Szent István egyházszervezésében, amiről nála szó sincs, csak Géza fejedelem idejéről említi, és ott is legfeljebb külsőséges hatást enged meg. Ugyanez áll a 19. század második felének egyházpolitikai kérdéseiről, amelyekről az elmúlt évek folyamán fontos munkák jelentek meg osztrák és magyar kutatók tollából. A kiadó itt teljes joggal jónak látta, hogy módosításokat eszközöljön.

Azt hiszem, hogy mindannyian, akik ezt a nyomdatechnikailag is elsőrangú művet kézbe veszik, hálásak lesznek a kiadónak, dr. Adriányi Gábornak. Szívvel kívánjuk neki, hogy tervezett sorozatát azon a magas színvonalon tudja folytatni, amilyen ez az első kötet.

Szilás László

(Megjegyzés: Szerkesztőségünkben a könyv nem kapható. Érdeklődők forduljanak közvetlenül az Aurora kiadóhoz, D-8 München 90, Oertlinweg 4.)

Paul Hinnebusch OP: *Friendship in the Lord.* (Barátság az Úrban.) Ave Maria Press, Notre Dame, Indiana, 1974, 144 o.

A szerző nemzetközileg ismert teológiai író, előadó és lelkigyakorlatos mester. Amerikai születésű, ott is működik: a domonkos szerzetesek kollégiumában és a domonkos nővéreknél tanít szentírástudományt és teológiát New Orleansban. Ez a könyv — mint írja — közös baráti tapasztalatok gyümölcset igyekszik írásba foglalni úgy, hogy ez a „tanúságtétel” minden életállapotban alkalmazható legyen. Alap gondolata az, hogy „az isteni és emberi barátságnak . . . a maga teljességében harmonikus egészet kell alkotnia életünkben.” Ezt részint lélektani és teológiai reflexiókkal, részint nagy történelmi példákkal világítja meg. Tagadhatatlan, hogy a gondolatmenetekben egy kicsit sok az ismétlés (ezt részint létrejöttének módja magyarázza: a lényegében két szerzőtől származó, s különféle előadások, beszélgetések gondolatmeneteit is tartalmazó művet szerkezetileg szervezettebbé kellett volna tenni); az olvasó olykor nem bánná, ha a mélység mellé több szélességet és szint is kapna, azaz több konkrétumot az emlegetett tapasztalatokból. De a könyv íze hiteles, mert átél.